

Deliberation of Michael Tye's Problems with the Conceivability of Chalmers' Zombie Idea

Mohammad Ali Malamiri¹ | Abdulrasool Oboodit²

1. PhD of Philosophy, Imam Khomeini Educational and Research Institute.

E-mail: ali.kojuri@gmail.com

2. Full Professor of Philosophy Department, Imam Khomeini Educational and Research Institute.

E-mail: marifat@qabas.net

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received 2024/11/22
Received in revised
form 2025/07/20
Accepted 2025/09/07
Published online
2025/09/23

Keywords:

*Thought experiment,
Zombie and its world,
Phenomenal Qualities
(Qualia), Functional
Qualities, Chalmers,
Tye.*

ABSTRACT

The challenge between physicalism and anti-physicalism has entered a new phase with the idea of the philosophical zombie. One of the main proponents of the zombie idea is David Chalmers. The framework he has chosen for his thought experiment is a strong one. The central point of his thought experiment regarding the zombie and its world is the distinction between phenomenal qualities (qualia) and functional qualities. What is absent in the zombie world are the phenomenal qualities, while all types of functional qualities are found in such a world, as well as in the zombie itself.

Many thinkers have opposed his thought experiment, including Michael Tye. Taking Chalmers' framework as a premise, Tye devises a new thought experiment to show that although the zombie idea initially seems conceivable, it subsequently leads to an internal contradiction due to insurmountable challenges. Therefore, he concludes that the idea of the zombie and its world, as articulated by Chalmers, is ultimately inconceivable.

This paper aims to establish the following three propositions:

- * Tye fails to adequately recognize the primary components of Chalmers' argument for the conceivability of the p-zombie, and the resultant objection is a product of this oversight.

- * The thought experiment advanced by Tye is itself structurally deficient and therefore incapable of substantiating his core thesis.

- * Given Chalmers' precise terminology, the outcome of Tye's thought experiment operates contrary to his stated intent, effectively refuting his claim rather than providing evidence for it.

Cite this article: Malamiri, M.A.; Oboodiat, A. (2025). Deliberation of Michael Tye's Problems with the Conceivability of Chalmers' Zombie Idea, *Zehn*, 26 (3), 33-48.

<https://doi.org/10.22034/zehn.2025.2027592.2033>

©The Author(s). **Publisher:** Research Institute for Islamic Culture and Thought

DOI: <https://doi.org/10.22034/zehn.2025.2027592.2033>

Extended Abstract

Introduction

Chalmers argues that consciousness cannot be explained in physical terms, as other phenomena of the world are, due to the fact that consciousness evades the net of reductive explanation.

In other words, any explanation framed strictly in physical terms is ultimately fruitless for explaining the emergence of conscious experience. To establish this, it must be demonstrated that consciousness does not logically supervene upon the physical facts. Various methods can be employed to establish this claim. One such method is the the Conceivability Argument.

Chalmers claims that the clearest way to establish his thesis is through the Argument from Conceivability, which posits the logical possibility of Philosophical Zombies. A Zombie is a thing or a person that is physically identical to me but lacks any conscious experience. The logical possibility of a Zombie World thus entails a world that is physically identical to our world yet entirely devoid of conscious experience. All individuals in such a world are zombies.

Conversely, Tye holds the view that all mental states are functional states, a thesis which can be adequately demonstrated by the Representational Theory of Mind (RTM) or the Representational Theory of Consciousness (RTC). In his view, one can acknowledge the existence of phenomenal states while simultaneously maintaining their functional nature. What links these two facts together is the notion of representation. The explanation is that although phenomenal states exist, their essential nature is constituted by their representational properties. The representational property can be demonstrated via functional analysis. Consequently, phenomenal states can therefore be accounted for through functional analysis.

Tye pushes the argument further by contending that even if we grant that functionalism is false, it can still be demonstrated that the conceivability of non-functional phenomenal states is impossible; as such a notion leads to a conceptual contradiction and incoherence. He employs two concepts to accomplish this task: Absent Qualia and Inverted Qualia.

The general content of Tye's argument is based on the premise that no change should occur when substituting an individual with their identical twin. Yet, one can conceive that both individuals might become dissatisfied with the newly arising circumstances following the substitution. This very fact demonstrates the conceptual incoherence of the Zombie Idea.

Methods

This investigation adopts David Chalmers' conceivability thesis as its foundation and attempts to refute the objections articulated by Michael Tye.

It adopts a descriptive-analytical approach and gathers background information through a documentary/library method.

Results

It appears that Tye's thought experiment suffers from three flaws. Firstly, he fails to observe the fundamental distinction between the Zombie World and the actual, real world, thereby attributing phenomenal quality to the zombie and its world. However, by reviewing Chalmers' work, we readily encounter the truth that a distinction must be drawn between two notions of zombie: the psychological zombie and the phenomenal zombie. According to Chalmers, terms such as wakefulness, introspection, reportability, self-consciousness, attention, voluntary control, and knowledge are all functional terms, indicating the functional aspect of the mind. He emphasizes that the psychological zombie possesses all these functions. In contrast to the functional concept, there is the phenomenal concept. The phenomenal concept of mind, also referred to as conscious experience, denotes a mental state that is experienced in a conscious manner (or "what it is like" to be in that state). Specifically, the zombie proposed by Chalmers lacks such a phenomenal concept of mind. He asserts that his intended zombie, while possessing all the functional concepts, lacks an experience that is truly conscious. The existence of phenomenal feeling is ruled out for the zombie, and there is no such thing as the quality of being a zombie (*Zombie Qualia*). It can be stated that what transpires in the zombie's head, in terms of phenomenal quality, is entirely darkness and obscurity. From this perspective, there is nothing within the zombie to be compared with the quality of being human in the post-substitution phase. Secondly, Tye, without providing any justification, extends the principle of functional properties to phenomenal properties, which constitutes an unsubstantiated claim. Thirdly, even assuming the existence of phenomenal properties in the zombie, the identity of phenomenal properties before and after the transformation of the zombie into a normal human, and vice-versa, is entirely unacceptable. Our intuition clearly suggests that the two sides of the comparison are fundamentally non-identical.

Conclusion

Consequently, the critique posed by Tye and his peers regarding Chalmers' *Zombie Idea* will not succeed unless they meticulously scrutinize Chalmers' basic and explicit principles. Any critique in this regard must be presented within the framework of Chalmers' thought experiment and must aim to demonstrate its internal contradiction.

بررسی اشکال تائ به تصورپذیر بودن ایده زامبی چالمرز

محمدعلی مالمیری کجوری^۱ | عبدالرسول عبودیت^۲

ali.kojuri@gmail.com

marifat@qabas.net

۱. دانشجوی دکتری فلسفه مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی قزوین

۲. استادتمام گروه فلسفه مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی قزوین

اطلاعات مقاله

چکیده

چالش بین فیزیکیالیسم و ضدفیزیکیالیسم با ایده زامبی فلسفی وارد فضای جدیدی شده است. یکی از طرفداران اصلی ایده زامبی، چالمرز است. نکته محوری آزمایش فکری چالمرز در زامبی و جهان آن، تمایز بین کیفیت‌های پدیداری و کیفیت‌های کارکردی است. آنچه در جهان زامبی وجود ندارد، کیفیت‌های پدیداری است؛ درحالی‌که همه انواع کیفیت‌های کارکردی در چنین جهانی و همچنین در زامبی یافت می‌شود. مایکل تائ در مخالفت با چالمرز با پیش‌فرض گرفتن چارچوب وی، آزمایش فکری جدیدی سامان می‌دهد، تا نشان دهد گرچه در ابتدای مسیر، ایده زامبی تصورپذیر به نظر می‌رسد، اما در ادامه به دلیل بروز شکاف‌های پرنشانی به تناقضی درونی می‌رسد، که در نهایت ایده زامبی و جهان آن را تصورناپذیر می‌کند. هدف این نوشتار بررسی آزمایش فکری تائ و اشکالات آن است، تا داوری مناسبی از آنچه صحیح است، به دست دهد.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۹/۰۲

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۴/۰۴/۲۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۶/۱۶

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۰۷/۰۱

واژگان کلیدی:

آزمایش فکری، زامبی و جهان

آن، کیفیت‌های پدیداری و

کیفیت‌های کارکردی، چالمرز

و تائ.

استناد: مالمیری کجوری، محمدعلی؛ عبودیت، عبدالرسول (۱۴۰۴). بررسی اشکال تائ به تصورپذیر بودن ایده زامبی چالمرز، ذهن، ۲۶،

[10.22034/zehn.2025.2027592.2033](https://doi.org/10.22034/zehn.2025.2027592.2033)

(۳)، ۴۸-۳۳.

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

© نویسندگان.

DOI: <https://doi.org/10.22034/zehn.2025.2027592.2033>

مقدمه

از نگاه چالمرز نمی‌توان آگاهی را مانند دیگر حقایق جهان در چارچوب اصطلاحات فیزیکی تبیین کرد؛ چراکه آگاهی، از تور تبیین فروکاستی می‌گریزد؛ به عبارت دیگر هرگونه تبیینی در چارچوب اصطلاحات فیزیکی، برای تبیین نوحاستگی تجربه آگاهانه بی‌سرانجام است. برای این منظور باید ثابت شود آگاهی به‌طور منطقی بر امور فیزیکی، فرارویداده نمی‌شود. می‌توان از شیوه‌های گوناگونی برای اثبات این مدعا استفاده کرد. یکی از این شیوه‌ها بحث تصورپذیری (Conceivability) است.

چالمرز مدعی است واضح‌ترین شیوه برای اثبات مدعایش، امکان منطقی زامبی، از طریق بحث تصورپذیری است. زامبی چیزی یا کسی است که به‌لحاظ فیزیکی با من این همان است، اما هیچ تجربه آگاهانه‌ای ندارد. امکان منطقی جهان زامبی نیز به این معناست که جهان زامبی جهانی است که به‌لحاظ فیزیکی با جهان ما این همان است، اما فاقد تجربه آگاهانه است. همه افراد چنین جهانی، زامبی‌اند (Kirk, 1974b).

حتی می‌توان گام را فراتر گذاشت و قایل شد که دوقلوی زامبی من به‌لحاظ کارکردی نیز با من این همان است؛ زیرا به‌جهت بدنی کاملاً به‌صورت مناسبی اصلاح و تعدیل شده و به‌لحاظ رفتاری قابل تمایز با رفتارهای من نیست. این عدم تمایز بدین‌علت است که همان نوع اطلاعاتی را پردازش می‌کند که من پردازش می‌کنم و به ورودی‌ها، همان واکنشی را نشان می‌دهد، که من نشان می‌دهم (Chalmers, 2010)؛ بنابراین تصور زامبی از نگاه چالمرز گرچه به‌لحاظ تجربی محال است، می‌توان توصیفی منسجم از آن ارائه داد که هیچ تناقضی نداشته باشد و همین برای اثبات امکان منطقی آن کافی است.

علاوه بر شهود می‌توان از روش‌های دیگری برای اثبات امکان منطقی زامبی استفاده کرد. البته باید توجه داشت این روش‌ها به‌صورت غیرمستقیم دلالت بر اثبات امکان منطقی زامبی می‌کنند؛ برای نمونه مردم یک کشور بزرگ مثل چین به‌گونه‌ای چیدمان شوند، که به‌لحاظ کارکردی یک الگوی علی را مشابه آنچه در مغز اتفاق می‌افتد، تحقق بخشند. هر فردی نقش یک سلول عصبی را ایفا کند و به‌جای ارتباط به‌وسیله سیناپس‌ها، از ارتباط رادیویی استفاده شود؛ بنابراین چنین جمعیتی مانند یک پوسته ربات عمل می‌کنند، که به مبدل‌های حسی و محرک‌های پیشران مجهزند (Searle, 1980). از نگاه اکثر مردم چنین وضعیتی که باعث به‌وجود آمدن نوحاستگی تجربه آگاهانه شود، پذیرفتنی نیست. از نظر ایشان بسیار بعید است از یک سامانه کامل، یک ذهن گروهی نوحاسته شود؛ بنابراین می‌توان گفت امکان منطقی چنین وضعیتی ثابت است، زیرا

توصیفی منسجم و بدون تناقض است؛ در نتیجه چنین وضعیتی فاقد تجربه آگاهانه است (Chalmers, 1996).

نکته حائز اهمیت این است که به باور چالمرز اگر ایجاد یک ذهن گروهی و مشابه سیلیکونی فرد که فاقد تجربه آگاهانه هستند، از نظر مفهومی کاملاً منسجم باشند، پس دوقلوی زامبی من هم انسجام مفهومی دارد؛ چراکه در توصیف مشابه سیلیکونی و همچنین توصیف گروهی از انسان‌ها، هیچ انتاج مفهومی‌ای از این دو به آگاهی وجود ندارد؛ پس هیچ انتاج مفهومی نیز از زیست شیمی به آگاهی وجود ندارد (Ibid).

الف) نقد استدلال چالمرز توسط تای

از نظر تای می‌توان تصور پذیر نبودن زامبی را در قالبی بزرگ‌تر نشان داد. وی بر این عقیده است که همه حالات ذهنی، حالت‌های کارکردی‌اند و می‌توان این حقیقت را با نظریه باز نمودی، به خوبی نشان داد. از نظر وی می‌توان به حالت‌های پدیداری اذعان کرد و در عین حال به کارکردی بودن آن‌ها معتقد بود. آنچه باعث می‌شود بین این دو حقیقت پیوند به وجود بیاید، بازنمایی است. توضیح این‌که گرچه حالت‌های پدیداری وجود دارند، آنچه حقیقت آن‌ها را تشکیل می‌دهد، ویژگی باز نمودی آن‌هاست. ویژگی باز نمودی را می‌توان با تحلیل کارکردی نشان داد؛ پس در نتیجه می‌توان حالت‌های پدیداری را با تحلیل کارکردی نشان داد. تای با ارائه یک استدلال پا را فراتر می‌نهد و می‌گوید حتی اگر بپذیریم که کارکردگرایی نادرست است، باز هم می‌توان نشان داد تصور پذیر بودن وجود حالت‌های پدیداری غیر کارکردی محال است؛ چراکه موجب تناقض و عدم انسجام مفهومی آن می‌شود. وی برای انجام این کار از دو مفهوم کوالیای غائب (Absent Qualia) و کوالیای معکوس (Inverted Qualia) استفاده می‌کند. استدلال وی به صورت کلی چنین است:

اگر S دارای خانواده‌ای از حالات ذهنی F باشد و موجود دوم S' نیز از نظر کارکردی همین خانواده از حالات ذهنی F را دارا باشد، می‌توان گفت S' کپی کامل روانی-کارکردی S است. بسیار واضح است که دلیل چنین حکمی یکسان بودن F و F' از لحاظ کارکردی است.

حال اگر هر یک از اعضای خانواده حالات‌های ذهنی، در این دو موجود، جابه‌جا شوند، به این معنا که مثلاً حالت ذهنی A از موجود اول، با حالت متناظر خود یعنی A' در موجود دوم، جابه‌جا شود، از نظر کارکردی هیچ تغییری در دو موجود S و S' اتفاق نمی‌افتد؛ به این معنا که هیچ تغییری در سطح ذهنی برای این دو به وجود نمی‌آید.

بنابراین به طور خلاصه می‌توان نتیجه را در قالب گزاره P بیان کرد: مبادله و جابه‌جایی هر یک

از حالت‌های ذهنی در دو موجود مشابه، سبب تغییر در سطح ذهنی آن دو نمی‌شود. از نظر تای P به صورت پیشینی است و حکم آن نیز ضروری است.

سپس تای تأکید می‌کند مراد وی از حالت‌های ذهنی صرفاً حالت‌های ذهنی کارکردی نیست. حتی اگر حالت‌های پدیداری در نظر گرفته شود، باز هم نتیجه یکی است؛ برای نمونه دو موجود را در نظر بگیرید که به وسیله برخی دستکاری‌ها در سیستم بینایی، احساس و تجربه رنگی قبلی دیگری را حس می‌کند؛ مثلاً یکی تاکنون علف‌های تازه را سبز می‌دیده و دیگری زرد، اما با دستکاری در سیستم بینایی، ادراک هر یک معکوس شده است؛ بنابراین هر یک از این دو در مواجهه با علف‌های تازه، دقیقاً همان تجربه‌ای را از سر می‌گذرانند که دیگری قبل از این اتفاق داشته است. البته قابل قبول است که بپذیریم خاطرات خاص تجربه‌های پیشین برای هر یک از دو موجود، همچنان باقی است. به همین دلیل هر یک می‌توانند در اولین برخورد چنین جمله‌ای را بیان کنند: «وای، این علف‌های تازه با بوی خاص خود تا به امروز این‌گونه به نظر من نرسیده بود». به هر حال نکته کلی در اینجا آن است که اگر اعضای دو خانواده واقعاً به صورت متناظر و یک‌به‌یک از نظر عملکردی هم‌شکل باشند، با مبادله یک خانواده از حالت‌های پدیداری با خانواده معکوس دیگری در یک فرد معین، بلافاصله پس از مبادله، آن فرد از نظر روانی-عملکردی درست مانند فرد دیگری در زمان مربوطه است؛ بنابراین اگر این دو فرد قبل از مبادله، کارکردهای روانی، تکراری باشند، پس از آن نیز باید چنین تکراری باشد.

برای مثال من و مشابه کارکردی روانی‌ام NN را در نظر بگیرید. من دارای تجربیات پدیداری واقعی هستم، درحالی‌که NN دارای تجربیات پدیداری مصنوعی (Ersatz phenomenal states) است. سناریویی را در نظر بگیرید که من می‌توانم بین چیزی که الان هستم و بین NN شدن یکی را انتخاب کنم. بنابر فرض، این تبدیل و مبادله کاملاً امن است. در چنین حالتی من این کار را انجام می‌دهم یا خیر؟ آنچه باعث می‌شود دست به چنین انتخابی نزنم، از دست دادن بخشی از زندگی ذهنی‌ام است. زندگی ذهنی من پس از تبدیل، گرچه دارای خاطرات پدیداری گذشته است، دیگر تجربیات پدیداری جدیدی ندارد. در طرف مقابل پس از این تبدیل NN دارای زندگی ذهنی گسترده‌تری می‌شود؛ زیرا تا به حال دارای تجربیات پدیداری ادراکی و بدنی از خود نبود. او می‌تواند پس از تبدیل با کاربست خاطرات پدیداری مصنوعی‌اش به این نتیجه برسد که قبلاً فاقد چنین تجربیات پدیداری واقعی بوده و اکنون آن‌ها را داراست؛ بنابراین با این مبادله من کاملاً به یک زامبی تمام‌عیار از خودم تبدیل شده‌ام و زامبی من دقیقاً جای خودم را گرفته است. بنابر P می‌توان گفت همچنان‌که قبل از مبادله من و NN مشابه

عملکردی-روانی یکدیگر بودیم، پس از مبادله نیز دقیقاً همین حالت را نسبت به یکدیگر دارا هستیم.

به نظر می‌رسد پس از مبادله علاوه بر تغییراتی که در تجربیات پدیداری رخ می‌دهد، از نظر روانی نیز NN در موقعیت بهتری قرار می‌گیرد؛ درحالی‌که عکس قضیه در مورد من صادق است. معقول به نظر می‌رسد که با توجه به خاطرات گذشته، من حس رضایتمندی از این مبادله نداشته باشم و در مقابل NN کاملاً از این تبدیل راضی است.

حال فرض می‌کنیم همان‌طور که من از این مبادله ناخرسندم و احساس می‌کنم زندگی ذهنی‌ام کاهش یافته، NN نیز از این مبادله ناخرسند است. وی نیز به دلیل ازدست‌دادن حالات گذشته حس رضایتمندی نداشته باشد. به عبارت دیگر من به این باور رسیده‌ام که چیزهای ارزشمند زیادی را از دست داده‌ام و NN نیز به این باور رسیده است که او هم چیزهای ارزشمند زیادی را از دست داده است. برخلاف باور من که صحیح به نظر می‌رسد، باور NN اشتباه است. سؤال اینجاست که NN چگونه به چنین باور اشتباهی رسیده است؟ باورها به‌طور معمول براساس درون‌نگری (Introspection) و خاطرات (Memory) شکل می‌گیرند. دقیقاً همان مکانیسمی که در من به شکل‌گیری باور می‌رسد، در NN نیز عمل کرده است؛ با این‌که درون‌نگری و خاطرات وی مانند من خوب کار می‌کند، این باور اشتباه از کجا به دست آمده است؟

فراتر از منشأ باور اشتباه NN حکمی است که به باور من و NN نسبت داده می‌شود. صحیح بودن باور من و اشتباه بودن باور مشابه عملکردی روانی من به تناقض منجر می‌شود؛ زیرا بنابر P که پیشینی و ضروری بود، زندگی ذهنی من و مشابه عملکردی روانی من نباید هیچ تفاوتی داشته باشد. اگر من و NN نسخه کارکردی واقعی یکدیگر باشیم، دیگر نمی‌توان تفاوتی بین عکس‌العمل‌های شناختی گذاشت؛ تفاوتی که خودش را به‌عنوان مثال در رفتار زبانی نشان دهد؛ درحالی‌که بنابر آنچه بیان شد، چنین تفاوتی وجود دارد.

براساس تناقض به دست آمده نتیجه گرفته می‌شود که چنین فرضی به صورت مفهومی امکان‌پذیر نیست؛ فرضی که قایل است یک مشابه عملکردی روانی کامل که صرفاً دارای حالات پدیداری مصنوعی است، تصورپذیر است؛ بنابراین زامبی تصورناپذیر است (Tye, 2006).

ب) نقد دیدگاه تای

۱. عدم توجه به تفاوت کیفیت پدیداری و کیفیت روان‌شناختی زامبی

به نظر می‌رسد تای فهمی صحیح از تصورپذیری زامبی چالمرز نداشته است؛ چراکه با مرور

مطالب چالمرز به خوبی به این حقیقت برمی خوریم که باید بین دو اصطلاح از زامبی تفاوت گذاشت؛ اصطلاح زامبی روان‌شناختی و اصطلاح زامبی پدیداری. توضیح این‌که چالمرز برای تبیین دقیق نظریه خود ابتدا اصطلاحات متفاوت درباره آگاهی را برمی‌رسد و سپس با جای‌گذاری این اصطلاحات در دو دسته روان‌شناختی و پدیداری منظور خود را بیان می‌کند. وی تأکید می‌کند که دو مفهوم روان‌شناختی و پدیداری هستند که حقیقت ذهن را تشکیل می‌دهند. مراد از مفهوم پدیداری ذهن که به آن تجربه آگاهانه نیز می‌گویند، حالتی ذهنی است که به شیوه‌ای آگاهانه تجربه شده باشد. منظور از جنبه روان‌شناختی ذهنی نیز همان جنبه از امر ذهنی است که پایه تبیین علی رفتار است؛ بنابراین یک حالت را زمانی می‌توان ذهنی نامید که نقش درستی در پدید آوردن رفتار یا حداقل در تبیین صحیح رفتار ایفا کند. در نتیجه می‌توان گفت ذهن در مفهوم پدیداری با آنچه احساس می‌کند و در مفهوم روان‌شناختی با آنچه انجام می‌دهد، مشخص می‌شود. تحلیل درست ذهن مرهون توجه به هر دو مفهوم پدیداری و روان‌شناختی است. هر یک از این مفاهیم پدیدارهای متفاوتی را پوشش می‌دهند که دیگری نمی‌تواند. در نهایت باید گفت امور روان‌شناختی و امور پدیداری با یکدیگر ذهن را استیفا می‌کنند. به عبارت دیگر همه ویژگی‌های ذهنی، یا پدیداری‌اند، یا روان‌شناختی و یا ترکیبی از این دو. پس برای شناخت ذهن دو منبع بسیار مهم تجربه و رفتار در دسترس ماست و نیاز به شیء سوم نیست. نکته پایانی این‌که ویژگی‌های پدیداری و روان‌شناختی با هم به وجود می‌آیند. به عبارت دیگر هم‌وقوع‌اند؛ برای مثال اگر درد را در نظر بگیریم، فرایندهای حاصل از آسیب بافتی و واکنش‌های ناخوشایندی که در پی آن می‌آید، معمولاً نوعی از کیفیت پدیداری را به همراه خود دارند؛ به عبارت دیگر هنگامی که درد روان‌شناختی وجود دارد، در کنار آن، درد پدیداری نیز وجود دارد. مراد از همراهی در اینجا صدق مفهومی نیست، بلکه مراد دو امر واقعی خارجی متمایز در جهان است.

با توجه به این مقدمه می‌توان گفت بسیاری از اصطلاحاتی که در مورد آگاهی به کار می‌رود ناظر به جنبه روان‌شناختی آگاهی است، نه جنبه پدیداری آن. برخی از این اصطلاحات به شرح ذیل‌اند:

(۱) بیداری (Awakeness)؛ مراد از این‌که فرد الف آگاه است، وی خواب نیست، بلکه بیدار است. چنین مفهومی از آگاهی به جنبه کارکردی آگاهی توجه دارد. به همین جهت است که می‌توان آن را در چارچوب اصطلاحات کارکردی تبیین کرد؛ به این معنا که آگاهی توانایی پردازش اطلاعات به دست آمده از جهان و ایجاد ارتباط بین آن‌هاست. چنین توضیحی از آگاهی به روشنی توضیحی در قالب کارکردی است. پرواضح است که مفهوم بیداری با آگاهی پدیداری منطبق نیست.

۲) درون‌نگری (Introspection)؛ درون‌نگری فرایندی است که طی آن ما از حالات ذهنی خود باخبر می‌شویم یا نسبت به آن‌ها هشیاری پیدا می‌کنیم. مسلماً هنگامی که از حالت‌های ذهنی و محتوای آن از شخص خاصی سؤال می‌شود، جوابی که فرد مورد نظر می‌دهد، به واسطه درون‌نگری است. این مفهوم از آگاهی نیز در قالب اصطلاحات کارکردی قابل توضیح است؛ به این بیان که درون‌نگری به معنای حساس بودن به داده‌های دریافتی از حالت‌های ذهنی است که شخص را قادر می‌سازد به شکل مناسبی این داده‌ها را به کار گیرد.

۳) قابلیت گزارش‌دهی (Reportability)؛ این مفهوم بسیار نزدیک به مفهوم درون‌نگری است و به توانایی فرد در بیان گزارش از محتوای حالت‌های ذهنی اشاره می‌کند، اما قابلیت گزارش‌دهی، درون‌نگری را پیش‌فرض گرفته، در کنار آن قابلیت توانایی زبانی را نیز شرط می‌داند. می‌توان گفت مفهوم قابلیت گزارش‌دهی از مفهوم درون‌نگری مقیدتر است. این مفهوم از آگاهی بیشتر در کار فیلسوفان و روان‌شناسانی دیده می‌شود که قایل به عملیات‌گرایی (Operationalism) هستند.^۱

۴۳

ذهن

۴) خودآگاهی (Self-consciousness)؛ مراد از مفهوم آگاهی، توانایی هر انسانی نسبت به تفکر در مورد خود و هوشیاری نسبت به وجود خود و تمایز خود نسبت به وجود دیگران است. می‌توان خودآگاهی را در چارچوب دسترسی من به الگویی از خویشتن یا داشتن نوع خاصی از بازنمایی از خویش تحلیل کرد.

۵) توجه (Attention)؛ در بسیاری موارد زمانی که می‌گوییم فلانی آگاه است، منظورمان این است که وی به شیء یا مطلب مورد نظر توجه دارد؛ همه یا بخش قابل توجهی از اندوخته‌های شناختی خود را به کار می‌گیرد تا شیء مورد نظر را از نظر اطلاعاتی پردازش کند. باید توجه داشت که آگاهی پدیداری فراتر از توجه است؛ زیرا می‌توان نسبت به چیزی آگاهی پدیداری داشت، اما نسبت به آن توجه نداشت؛ برای مثال وجود حاشیه‌های میدان دیداری این ادعا را اثبات می‌کند.

۶) کنترل ارادی (Voluntary control)؛ گاهی نسبت به یک کنش و رفتاری، صفت آگاهانه به کار می‌رود؛ مثلاً می‌گوییم فلان کنش آگاهانه است. منظور از آگاهانه بودن کنش خاص این است، که آن کنش به صورت هدفمند و عامدانه صورت پذیرفته است. به عبارت دیگر چنین کنشی از روی اندیشه‌ای که قبل از آن بوده، رخ داده و از روی قصد و غرض قبلی به وجود آمده است.

۷) معرفت (Knowledge)؛ آخرین مورد از مفاهیم مرتبط با آگاهی، معرفت است. گاهی

---

۱. مراد از عملیاتی‌سازی فرایندی است برای تعریف اندازه‌گیری یک پدیده که به طور مستقیم قابل اندازه‌گیری نیست، اگرچه وجود آن از سایر پدیده‌ها استنباط شود.

می‌گوییم فرد الف به شیء ب آگاه است و منظورمان این است که وی به شیء ب معرفت دارد. این معنای عرفی دیگری از آگاهی است که در کاربردهای روزمره از آگاهی زیاد دیده می‌شود. به گمان چالمرز همه این هفت مورد در یک ویژگی مشترک‌اند. ویژگی روان‌شناختی دیگری در میان است که می‌توان به‌وسیله آن هر یک از این موارد را از آگاهی پدیداری متمایز کرد. ویژگی مشترک چیزی نیست جز هوشیاری (Awareness). چالمرز تأکید می‌کند که ویژگی هوشیاری در هر اصطلاح، خود را به‌گونه‌ای نشان می‌دهد؛ بیداری چیزی جز هوشیاری فرد به‌خود و پیرامون خود نیست. درون‌نگری هوشیاری فرد است نسبت به حالت‌های درونی خویش. هوشیاری در اصطلاح سوم یعنی قابلیت گزارش‌دهی بسیار روشن به نظر می‌رسد؛ چراکه بر هوشیاری فرد نسبت به حالت‌های درونی و سپس توانایی‌های کلامی و عرضه آن در قالب‌های متفاوت برای کنترل رفتار و مانند آن تأکید دارد. خودآگاهی، هوشیاری نسبت به خویشتن و تمایز دادن بین خویش و بیگانه است. در توجه، هوشیاری نسبت به شیء یا مطلب مورد نظر وجود دارد. هوشیاری در کنترل ارادی خود را به‌شکل رفتاری نشان می‌دهد که به‌صورت کاملاً آگاهانه و با قصد قبلی انجام گرفته است. در نهایت هوشیاری در اصطلاح معرفت بدین‌معناست که فرد مورد نظر نسبت به شیء یا مطلبی به‌واسطه معرفت‌داشتن، هوشیار است.

به طور کلی می‌توان گفت هوشیاری به‌عنوان یک ویژگی روان‌شناختی که به‌صورت نشانه‌ای عمومی برای تمام این اصطلاحات غیرپدیداری به‌کار رفته است، معنایی کارکردی دارد. در نتیجه آگاهی‌هایی که چنین ویژگی‌ای را دارا باشند، آگاهی کارکردی‌اند. در برابر آگاهی کارکردی آگاهی پدیداری است که صرفاً بر جنبه تجربی آگاهانه تأکید دارد نه جنبه روان‌شناختی و کارکردی آن. با توجه به تفاوت بین آگاهی پدیداری و آگاهی کارکردی باید اذعان کرد که تالی به این تفاوت در نظریه چالمرز توجه نکرده یا نخواستسته توجه کند؛ چراکه به تصریح چالمرز مراد وی از زامبی و تصویرسازی او از زامبی و جهان آن، صرفاً برپایه آگاهی کارکردی است؛ به این معنا که آنچه زامبی دارای آن می‌باشد، آگاهی کارکردی یا همان آگاهی روان‌شناختی است و آنچه وی فاقد آن می‌باشد، آگاهی پدیداری است. آنجا که چالمرز بیان می‌کند همه آنچه را که ما می‌فهمیم زامبی نیز می‌فهمد، اشاره به آگاهی به معنای معرفت دارد که اصطلاحی کارکردی است. اگر زامبی قابلیت پردازش اطلاعات و همچنین قابلیت کنترل ارادی رفتار و همچنین قابلیت گزارش‌دهی دارد، همگی قابلیت‌هایی هستند که در چارچوب آگاهی کارکردی تبیین‌پذیرند؛ دقیقاً تأکید بر انجام رفتاری کاملاً مشابه با رفتار انسان‌های عادی برگرفته از همین بخش از آگاهی می‌باشد. از طرف دیگر چالمرز در آثار خود به‌روشنی توجه می‌دهد که آنچه زامبی و دنیای او یک‌سره خالی از آن‌اند، آگاهی پدیداری است؛ به این معنا که اگرچه می‌توان تصور کرد زامبی تمام اقسام

آگاهی‌های کارکردی را دارا باشد، اما نمی‌توان برای او حس تجربه‌کردن این حالت‌ها را تصور کرد. واضح است که تصور زامبی با وجود چنین حسی در کنار آگاهی کارکردی هیچ تفاوتی بین انسان عادی و زامبی در واقع باقی نمی‌گذارد. از همین روست که چالمرز در مورد زامبی می‌گوید: «زامبی به لحاظ روان‌شناختی با من این‌همان است. او نیز درختان بیرون از خانه را به‌طور کارکردی ادراک می‌کند و شکلات را به‌طور روان‌شناختی مزه می‌کند. همه اینها نتیجه منطقی این امر واقع است که او به دلیل داشتن تحلیل‌های کارکردی، از لحاظ فیزیکی با من این‌همان است. او همان‌طور که پیش از این هم توصیف شد، به معنای کارکردی حتی آگاه است؛ به بیان دیگر، او بیدار است. او می‌تواند محتوای حالت‌های درونی‌اش را گزارش کند؛ می‌تواند توجه خود را بر مکان‌های مختلف متمرکز کند و از این دست موارد. این سخن دقیقاً به این معناست که هیچ‌یک از این کارکردها، با تجربه‌ای که به‌راستی آگاهانه باشد، همراه نیستند. وجود احساس پدیداری برای زامبی منتفی است. چیزی به نام کیفیت زامبی بودن وجود ندارد» (Chalmers, 1996).

۴۵

ذهن

بنابراین آزمایش فکری تای دچار اشکال می‌شود. آنجا که از نظر وی همتای زامبی‌اش با مقایسه حالت پدیداری مصنوعی و حالت پدیداری واقعی به این نتیجه می‌رسد که زندگی ذهنی وی پس از تبدیل، به‌نوعی افزایش پیدا کرده، باید به‌طور معمول باعث خرسندی‌اش شود؛ درحالی‌که به‌باور او چنین چیزی ناخوشایند است. مقایسه‌کردن این دو حالت یعنی کیفیت زامبی بودن یا همان حس پدیداری مصنوعی از طرفی و در طرف مقابل کیفیت انسان بودن یا حس پدیداری حقیقی مبنای آزمایش فکری تای است؛ درحالی‌که دقیقاً چالمرز منکر یک پایه آن یعنی وجود کیفیت زامبی بودن است. انکار چنین کیفیتی در زامبی ناشی از خالی بودن زامبی و دنیای آن از کیفیت‌های پدیداری است. در نتیجه به‌طور منطقی اصلاً نمی‌توان مقایسه‌ای شکل داد؛ چراکه یک طرف این مقایسه به‌کلی از بین رفته است و این همان نکته کلیدی است که تای به آن بی‌توجه است. می‌توان گفت آنچه از نظر کیفیت پدیداری در سر زامبی می‌گذرد، سراسر تاریکی و ظلمت است. از این نظر هیچ چیزی در درون زامبی وجود ندارد تا بخواهد در مرحله پساتبدیل، با کیفیت انسان بودن مقایسه کند.

بررسی اشکال تای به تصور پدیداری ایده زامبی چالمرز

۲. تعمیم بی‌دلیل حکم کیفیت‌های کارکردی به کیفیت‌های پدیداری

نادیده‌گرفتن تفاوت بین انسان و زامبی سبب شده است تای در مقدمه استدلال خود هنگامی که P را پیشینی و ضروری فرض می‌گیرد، دامنه آن را از کیفیت‌های کارکردی گسترش داده، بدون هیچ دلیلی کیفیت‌های پدیداری را نیز شامل همان حکم P بداند. به‌عبارت دیگر توضیح تای در مورد وضعیت ابتدایی P مبنی بر یکسان بودن حالت‌های کارکردی قبل و بعد از تبدیل در دو سازمان

کارکردی همسان، به لحاظ کارکردی پذیرفتنی است. ادعای وی در چارچوب کیفیت‌های کارکردی درست به نظر می‌رسد، اما در گام بعدی بدون استدلال، حکم کیفیت‌های کارکردی را به کیفیت‌های پدیداری سرایت می‌دهد و ادعا می‌کند هیچ فرقی بین این کیفیت‌ها نیست و می‌توان در P به جای کیفیت‌های کارکردی یکسان از کیفیت‌های پدیداری یکسان بحث کرد. این شیوه طرح مسئله و اثبات آن در قالب آزمایش فکری دچار نقص آشکار است؛ چراکه ادعای وی مبنی بر یکسان بودن حکم کیفیت‌های کارکردی و کیفیت‌های پدیداری ادعایی بدون دلیل است. تا زمانی که استدلالی اقامه نشود که مخاطبان آن در قالب آزمایش فکری به این نتیجه برسند که همان‌طور که در P در کیفیت‌های کارکردی با تبدیل شدن و جابه‌جاشدن کیفیت‌ها در دو مورد کارکردی همسان جواب می‌دهد، کیفیت‌های پدیداری نیز این گونه‌اند و با جابه‌جایی هیچ تغییری ایجاد نمی‌شود، این تعمیم پذیرفتنی نیست. در نتیجه می‌توان گفت تعمیم تالی ادعایی بدون دلیل است.

۳. عدم وجود حس پدیداری یکسان قبل و بعد از جابه‌جایی

اگر بخواهیم قدری موشکافانه‌تر بحث کنیم، باید بگوییم اتفاقاً قضیه کاملاً برعکس است؛ چراکه در دو سازمان کارکردی یکسان، جابه‌جایی کیفیت‌های کارکردی یکسان و عدم تغییر در دو طرف، تصورپذیر است، اما جابه‌جایی کیفیت‌های پدیداری به هیچ‌وجه این‌گونه نیست. توضیح این‌که همان‌طور که از مقاله «خفاش بودن به چه می‌ماند؟» (Nagel, 1974) و مانند آن، برمی‌آید که یکی از کیفیت‌های پدیداری، حسی بودن چیزی است؛ برای مثال خفاش بودن برای خفاش چگونه حسی است؟ حس انسان بودن برای انسان چگونه حسی است؟ این حس‌های خاص تا آنجا پیش می‌رود که حتی در مورد فرد فرد یک نوع تحقق دارد؛ مثلاً علی بودن برای علی چه حسی دارد؟ حسن بودن برای حسن چگونه کیفیتی است؟ از این منظر اصلاً نمی‌توان آن‌گونه که تالی آزمایش فکری اش را سامان داده است، به نتیجه رسید. کیفیت پدیداری الف در فرد شماره یک هنگامی که با کیفیت پدیداری ب در فرد شماره دو جابه‌جا می‌شود، حتی اگر بنا بر آزمایش فکری تالی قایل شویم، کیفیت پدیداری الف و ب همسان‌اند و هیچ فرقی ندارند، همسان بودن فرد شماره یک و شماره دو را نمی‌توان پس از جابه‌جایی پذیرفت؛ زیرا هر یک از دو طرف قبل از جابه‌جایی دارای کیفیت پدیداری خاصی از خود هستند که پس از جابه‌جایی دیگر دارای آن کیفیت پدیداری نیستند. به بیان دیگر فرد الف بودن، کیفیت و حسی برای فرد الف دارد که قبل از جابه‌جایی به‌گونه‌ای است و پس از آن به‌گونه‌ای دیگر. مخصوصاً زمانی که مورد مسئله کیفیت پدیداری مصنوعی و واقعی است. همسان فیزیکی تالی قبل از جابه‌جایی دارای کیفیت پدیداری مصنوعی است و خود تالی دارای کیفیت پدیداری واقعی. قبل از جابه‌جایی بنا بر نظر تالی هر یک دارای

کیفیت پدیداری خاصی از خود هستند؛ اولی کیفیت زامبی بودن و دومی کیفیت انسان بودن. پس از جابه‌جایی، اولی کیفیت انسان بودن را تجربه می‌کند و دومی کیفیت زامبی بودن را. پس می‌توان نتیجه گرفت هیچ‌یک از دو طرف قبل و بعد از جابه‌جایی دارای حس پدیداری یکسان از خود نیستند. در نتیجه همسان بودن و مساوی بودن دو طرف مقایسه قبل و بعد از جابه‌جایی، زیر سؤال می‌رود. بنابراین پیش فرض تای در مرحله مقدمات و قبل از حصول نتیجه نقض شده است، نه پس از آن.

نتیجه

به نظر می‌رسد آزمایش فکری تای از سه جهت دارای اشکال است. اول این‌که وی به تمایز اساسی جهان زامبی با جهان بالفعل و واقعی توجه نکرده و زامبی و جهان آن را دارای کیفیت پدیداری می‌داند؛ در حالی که چالمرز تصریح می‌کند زامبی چیزی به نام کیفیت زامبی بودن ندارد. دوم این‌که تای بدون هیچ دلیلی حکم کیفیت‌های کارکردی را به کیفیت‌های پدیداری سرایت می‌دهد که ادعایی بدون دلیل است. سوم آن‌که با فرض پذیرش وجود کیفیت‌های پدیداری در زامبی، یکسان بودن کیفیت‌های پدیداری، قبل و پس از تبدیل زامبی به انسان عادی و برعکس، کاملاً ناپذیرفتنی است. شهود به ما می‌گوید دو طرف مقایسه به وضوح ناهمسان‌اند.

بنابراین نقد تای و طرفدارانش درباره ایده زامبی چالمرز تا زمانی که اصول ابتدایی و واضح چالمرز را مورد مذاقه قرار ندهند، راه به جایی نمی‌برند. هر نقدی در این رابطه باید در چارچوب آزمایش فکری چالمرز ارائه شود و تناقض درونی آن را نشان دهد.

منابع و مأخذ

1. Chalmers, D. J. (1996). **The Conscious Mind: In Search of a Fundamental Theory**, New York and Oxford: Oxford University Press.
2. Chalmers, D. J. (1999). "Materialism and the Metaphysics of Modality", **Philosophy and Phenomenological Research**, 59, 475–496.
3. Chalmers, D. J. (2002). "Does Conceivability Entail Possibility?", in **Gendler and Hawthorne**.
4. Chalmers, D. J. (2010). **The Character of Consciousness**, New York: Oxford University Press.
5. Kirk, R. (1974a). "Sentience and Behaviour", **Mind**, 83, 43–60.
6. Kirk, R. (1974b). "Zombies v. Materialists", **Proceedings of the Aristotelian Society**, 48 (Supplementary), 135–152.
7. Nagel, T. (1974). "What is it like to be a bat?", **Philosophical Review**, 4, 435-450.
8. Searle, J. R. (1980). "Minds, brains, and programs", **Behavioral and Brain Sciences**, 3, 417-424.
9. Tye, M. (2006). "Absent Qualia and the Mind-Body Problem", **Philosophical Review**, 115, 139–168.
10. Tye, M. (2008), *Consciousness Revisited: Materialism without Phenomenal Concepts*. Cambridge: MA: MIT Press.

۴۸

دین

دوره بیست و ششم، شماره ۱۰۳، پاییز ۱۴۰۴ / محمدعلی مالامیری کجوری و ...